

Uchwała z dnia 28 sierpnia 2008 r., III CZP 65/08

Sędzia SN Jacek Gudowski (przewodniczący)

Sędzia SN Grzegorz Misiurek (sprawozdawca)

Sędzia SN Henryk Pietrkowski

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa Walentyny S. przeciwko wspólnocie mieszkaniowej "H." w B.P. o uchylenie uchwały, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 28 sierpnia 2008 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Apelacyjny w Białymstoku postanowieniem z dnia 10 kwietnia 2008 r.:

"Czy na zarządzenie przewodniczącego zwracające wniosek o zabezpieczenie nie odpowiadający wymogom formalnym przewidzianym w art. 736 k.p.c., służy zażalenie?"

podjął uchwałę:

Na zarządzenie przewodniczącego w sądzie pierwszej instancji o zwrocie wniosku o udzielenie zabezpieczenia przysługuje zażalenie.

Uzasadnienie

Powódka Walentyna S. w pozwie o uchylenie uchwały pozwanej wspólnoty mieszkaniowej „H.” w B.P. z dnia 9 lutego 2008 r. wniosła o zabezpieczenie powództwa przez wstrzymanie jej wykonania do czasu zakończenia postępowania. Zarządzeniem z dnia 4 marca 2008 r. przewodniczący zwrócił wniosek u udzielenie zabezpieczenia stwierdzając, że nie spełnia on wymagań formalnych przewidzianych w art. 736 k.p.c. Rozpoznając zażalenie na to zarządzenie, Sąd Apelacyjny w Białymstoku powziął poważne wątpliwości, którym dał wyraz w zagadnieniu prawnym przedstawionym Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia na podstawie art. 390 w związku z art. 397 § 2 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Źródłem wątpliwości Sądu Apelacyjnego jest brak w przepisach regulujących postępowanie zabezpieczające wyraźnego unormowania przewidującego dopuszczalność zaskarżenia zarządzenia przewodniczącego o zwrocie wniosku o udzielenie zabezpieczenia, a art. 741 k.p.c. traktuje jedynie o zaskarżalności postanowienia sądu pierwszej instancji w przedmiocie zabezpieczenia. Stosując odpowiednio art. 394 § 1 k.p.c., określający zamknięty katalog przypadków, w których zażalenie przysługuje, można uznać, że środek ten – w odniesieniu do zarządzenia o zwrocie wniosku – jest niedopuszczalny. Wniosek ten może być bez przeszkód ponowiony, a niezaskarżalność decyzji o jego zwrocie nie narusza w niczym praw strony.

Możliwe jest też przyjęcie stanowiska odmiennego. Skoro wniosek o udzielenie zabezpieczenia wszczyna postępowanie charakteryzujące się pewną odrębnością, to nie ma przeszkód, aby potraktować go podobnie jak pozew. Przy takim założeniu zaskarżenie zarządzenia o zwrocie wniosku o zabezpieczenie można uznać za dopuszczalne, stosując odpowiednio art. 394 § 1 pkt 1 k.p.c.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego rozważane zagadnienie nie było – jak dotychczas – podejmowane wprost. Na gruncie nieobowiązującego art. 392 k.p.c. Sąd Najwyższy prezentował pogląd, że jakkolwiek w postępowaniu zabezpieczającym znajdują odpowiednie zastosowanie przepisy księgi pierwszej kodeksu postępowania cywilnego, to jednak użyty w tym przepisie zwrot „w sprawie” świadczy o woli ustawodawcy ograniczenia kręgu postanowień zaskarżalnych kasacją do orzeczeń kończących postępowanie jako całość. Do takich nie można zaliczyć orzeczeń, które zamykają jedynie jakiś fragment sprawy, jej boczny nurt lub rozstrzygają kwestię wпадkową albo finalizują postępowanie pomocnicze (por. m.in. postanowienia z dnia 14 listopada 1996 r., I CKN 7/96, OSNC 1997, nr 3, poz. 31, z dnia z dnia 14 lipca 1998 r., III CKN 548/98, OSNC 1999, nr 3, poz. 48, z dnia 22 stycznia 1997 r., I CKN 48/96, OSNC 1997, nr 8, poz. 107 lub z dnia 8 kwietnia 1997 r., I CZ 22/97, OSNC 1997, nr 10, poz. 147). Sąd Najwyższy podkreślił, że gdyby przyjąć odmiennie zapatrywanie, art. 741 k.p.c., przewidujący zażalenie na postanowienie w sprawie zarządzenia tymczasowego, należałoby uznać – w świetle art. 394 § 1 *in principio* k.p.c. – za zbędny. Trzeba jednak odnotować, że w postanowieniu z dnia 18 lutego 1993 r., I CRN 6/93 (OSNCP 1993, nr 11, poz. 204) Sąd Najwyższy wyraził zapatrywanie, że zarządzenie tymczasowe wydane na skutek wniosku złożonego przed wytoczeniem

powództwa należy do orzeczeń kończących postępowanie w sprawie jako całość. W sprawie tej strony dokonały zapisu na zagraniczny sąd polubowny, a powództwo zostało wytoczone przed tym sądem w terminie określonym w postanowieniu o udzieleniu zabezpieczenia.

W nowszym orzecznictwie, dotyczącym skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, postanowienia orzekające co do zabezpieczenia traktowane były jako niekończące postępowania w sprawie (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 30 marca 2006 r., V CNP 66/06, nie publ., z dnia 14 września 2006 r., V CNP 72/06, nie publ. lub z dnia 20 listopada 2007 r., V CNP 163/07, nie publ.).

Również w piśmiennictwie zagadnienie dopuszczalności zażalenia na zarządzenie przewodniczącego zwracające wniosek o zabezpieczenie postrzegane jest niejednolicie. Przeważa jednak szerzej uzasadniany pogląd o dopuszczalności takiego zażalenia, akcentujący strukturalną odrębność postępowania zabezpieczającego, usprawiedliwiającą – na podstawie art. 13 § 2 k.p.c. – odpowiednie stosowanie do wniosku inicjującego to postępowanie art. 394 § 1 pkt 1 k.p.c.

Trzeba zgodzić się z zapatrywaniem, że podstawę usunięcia wątpliwości ujętych w przedstawionym zagadnieniu prawnym stanowić powinien art. 394 § 1 k.p.c., który przewiduje wyraźnie dopuszczalność zażalenia tylko na zarządzenie przewodniczącego w przedmiocie zwrotu pozwu. Zgodnie jednak z art. 13 § 2 k.p.c., znajduje on odpowiednie zastosowanie do innych rodzajów postępowań unormowanych w kodeksie postępowania cywilnego, a nie ulega wątpliwości, że takim innym rodzajem postępowania jest postępowanie zabezpieczające. Trudno zgodzić się z poglądem, że art. 741 k.p.c. określa wszystkie przypadki dopuszczalności zażalenia w postępowaniu zabezpieczającym. Bezspornie zażalenie przysługuje w tym postępowaniu np. na postanowienie sądu pierwszej instancji o przekazaniu sprawy sądowi właściwemu (art. 394 § 1 pkt 1 w związku z art. 13 § 2 k.p.c.), na postanowienie oddalające wniosek o wyłączenie sędziego (art. 394 § 1 pkt 10 w związku z art. 13 § 2 k.p.c.), na postanowienie stwierdzające prawomocność postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia (art. 394 § 1 pkt 42 k.p.c.), czy też w przedmiocie kosztów postępowania (art. 394 § 1 pkt 9 w związku z art. 13 § 2 k.p.c.).

Jakkolwiek art. 394 § 1 pkt 1 k.p.c. traktuje wyraźnie o zwrocie pozwu, nie wyłącza to możliwości jego odpowiedniego zastosowania, przez odesłanie zawarte w art. 13 § 2 k.p.c., do zarządzenia o zwrocie wniosku o udzielenie zabezpieczenia. Brzmienie art. 394 § 1 k.p.c. wskazuje jedynie na to, że przepis ten nie może być stosowany w postępowaniu zabezpieczającym wprost, nie wyklucza ono zatem stosowania wyrażonej w nim reguły z modyfikacją, polegającą na odniesieniu jej do innego pisma procesowego pełniącego taką samą rolę jak pozw. Odpowiednie stosowanie zbioru określonych przepisów może wprawdzie polegać na niestosowaniu niektórych z nich ze względu na ich bezprzedmiotowość lub niezgodność z przepisami ustanowionymi dla stosunków, do których miałyby one być stosowane, bądź też zasadniczą sprzeczność z istotą konkretnej instytucji prawnej z zakresu tych stosunków, jednakże w rozpoznawanym przypadku sytuacja taka nie występuje.

Postępowanie zabezpieczające – jak podkreśla się w literaturze – jest postępowaniem strukturalnie samodzielny wobec postępowania rozpoznawczego i egzekucyjnego. Samodzielności tej nie traci ono nawet wówczas, gdy toczy się równoległe z postępowaniem głównym, jako że i w takim przypadku zachowuje w pełni samodzielny przedmiot, występują w nim odrębnie określone strony, odmienne reguły sędziowskiej oceny materiału procesowego oraz szczególna postać rozstrzygnięcia. Odrębność postępowania zabezpieczającego uwypuklona została przez jego wydzielenie do nowej części trzeciej kodeksu postępowania cywilnego w wyniku nowelizacji tej regulacji, dokonanej ustawą z dnia 2 lipca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych ustaw (Dz.U. Nr 172, poz. 1804).

Postępowanie zabezpieczające wykazuje jednak związek z postępowaniem rozpoznawczym oraz – w przypadku wykonalności wydanego w nim postanowienia – z postępowaniem egzekucyjnym. Co prawda odznacza się ono również odrębnością funkcjonalną, wyrażającą się w tym, że udzielana w nim ochrona ma charakter tymczasowy (art. 754¹, art. 757 k.p.c.), jednak wydawane w nim orzeczenia nie mogą być uznawane za kończące postępowanie w sprawie. Wskazuje na to pośrednio treść art. 741 k.p.c.

W świetle art. 394 § 1 pkt 1 *in principio* k.p.c., niewątpliwie dopuszczalne jest zażalenie na zwrot pisma inicjujące postępowanie o właściwościach równorzędnych procesowi, a więc postępowanie cechujące się nie tylko

samodzielnością strukturalną i funkcjonalną, ale pozbawione jednocześnie charakteru akcesoryjnego. Za takie postępowanie może być uznane postępowanie nieprocesowe, egzekucyjne, upadłościowe, ewentualnie postępowanie w przedmiocie uznania oraz stwierdzenia wykonalności orzeczenia zagranicznego. Należy wskazać, że Sąd Najwyższy opowiedział się za dopuszczalnością zażalenia na zarządzenie przewodniczącego o zwrocie wniosku o ogłoszenie upadłości (por. uchwała z dnia 5 lutego 2004 r., III CZP 111/03, OSNC 2005, nr 4, poz. 62), na zarządzenie sędziego-komisarza o zwrocie zgłoszenia wierzytelności (por. uchwałę z dnia 2 marca 2005 r., III CZP 98/04, OSNC 2006, nr 2, poz. 21), a pośrednio także na zarządzenia przewodniczącego o zwrocie wniosku o uznanie zagranicznego orzeczenia (por. postanowienia z dnia 29 grudnia 1972 r., I CZ 150/72, OSPiKA 1975, nr 12, poz. 267, z dnia 6 czerwca 1977 r., II CZ 45/77, OSNC 1978, nr 3, poz. 51 oraz z dnia 28 maja 1978 r., II CZ 61/87, OSNC 1988, nr 11, poz. 162), o nadanie klauzuli wykonalności bankowemu tytułowi egzekucyjnemu (por. uchwała z dnia 24 października 2001 r., III CZP 53/01, "Prawo Bankowe" 2002, nr 3, s. 19) oraz o wyjawienie majątku (por. uchwała z dnia 20 lipca 1995 r., III CZP 90/95, OSNC 1995, nr 12, poz. 171). W piśmiennictwie trafnie dopuszcza się zażalenie także na zwrot wniosku o wszczęcie postępowania nieprocesowego, zwrot wniosku wszczęcie egzekucji przez sąd, jak też na zwrot wniosku o nadanie klauzuli wykonalności aktowi notarialnemu.

Można wskazać ważne argumenty przemawiające za bardziej elastycznym rozwiązaniem, dopuszczającym stosowanie art. 394 § 1 pkt 1 *in principio* k.p.c. w innych rodzajach postępowania w rozumieniu art. 13 § 2 k.p.c., niemających wszystkich cech postępowania w sprawie. W takim ujęciu nie ma przeszkód do uznania postępowania zabezpieczającego za inny rodzaj postępowania, co pozwala uniknąć rozbieżności w ocenie dopuszczalności odpowiedniego stosowania art. 394 § 1 pkt 1 *in principio* k.p.c. w sytuacjach, w których – jak wskazano – jest to bezdyskusyjne oraz w rozważanym przypadku zwrotu wniosku o udzielenie zabezpieczenia. W tym kontekście pogląd o wyłączeniu stosowania wymienionego przepisu w odniesieniu do tego ostatniego wniosku – ze względu na niesamoistny charakter postępowania zabezpieczającego – nie jest przekonywający. Przydanie przez ustawodawcę postępowaniu zabezpieczającemu większej rangi, jego wyraźna samodzielność strukturalna i funkcjonalna, jak również wskazane wyżej racje celowościowe przemawiają za dopuszczeniem zażalenia na zarządzenie o

zwrocie wniosku o zabezpieczenie. Przyjęcie takiego rozwiązania umożliwia jednolite traktowanie wszystkich wchodzących w grę sytuacji, niezależnie od tego, czy wniosek ten zgłoszony został w pozwie, czy odrębnie, jak też bez względu na to, czy postępowanie główne toczy się lub ma zostać wszczęte przed sądem polubownym, czy też przed sądem państwowym zagranicznym bądź krajowym.

Zajęte stanowisko nie oznacza – co trzeba wyraźnie podkreślić – kwalifikowania postępowania zabezpieczającego jako postępowania w sprawie ani też traktowania zarządzenia o zwrocie wniosku o udzielenie zabezpieczenia jako postanowienia kończącego postępowanie w sprawie. Nie jest też ono próbą rozszerzającej wykładni art. 394 § pkt 1 *in principio* k.p.c., dopuszczającej zażalenia na zwrot pism wszczynających każde postępowanie dające się w jakiś sposób wyodrębnić. Zakłada ono jedynie dopuszczalność odpowiedniego stosowania wymienionego przepisu w innych rodzajach postępowania, nie mających wszystkich właściwości charakteryzujących postępowanie w sprawie. W konkretnym przypadku odpowiednie stosowanie wymaga podstawienia pod zwrot „pозew” nazwy „wniosek o udzielenie zabezpieczenia”.

Z przytoczonych względów Sąd Najwyższy rozstrzygnął przedstawione zagadnienie, jak w uchwale (art. 390 k.p.c.).